

Wacław Jarmołowicz
Magdalena Knapińska

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

KOSZTY I PRODUKTYWNOŚĆ PRACY W POLSCE I UNII EUROPEJSKIEJ – ELEMENTY ANALIZY PORÓWNAWCZEJ

Wprowadzenie

Celem opracowania jest prezentacja, analiza i ocena poziomu kosztów pracy oraz jej produktywności w Polsce i UE. Zasadniczą część poświęcono empirycznej analizie danych opisujących sytuację w zakresie badanych zjawisk w Polsce w porównaniu z Unią Europejską. Przeprowadzone w opracowaniu analizy mają wyjaśniać występujące zróżnicowanie płac w krajach UE, które utrzymuje się pomimo powstania wspólnego rynku pracy na obszarze UE.

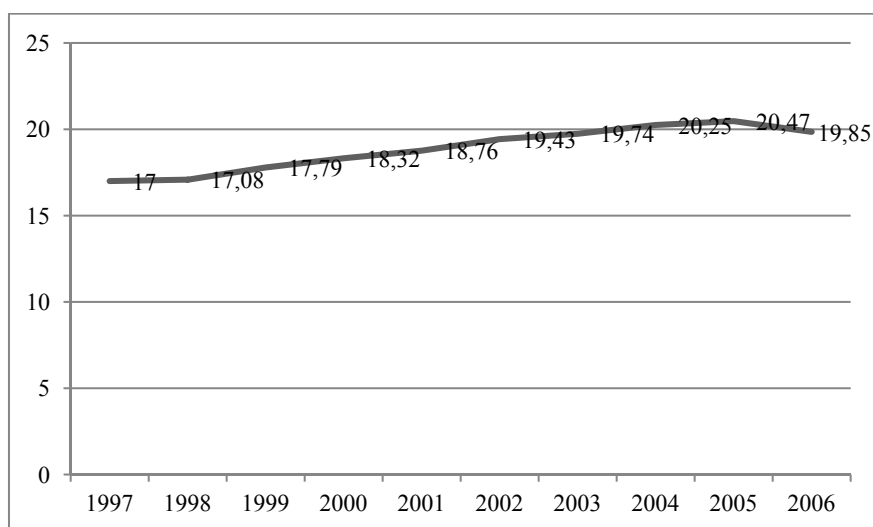
Okresem badawczym prowadzonych w artykule analiz objęto lata 2004-2012, chociaż niekiedy okres ten został rozszerzony również do lat wcześniejszych, sprzed przystąpienia Polski do UE.

W niniejszym opracowaniu posłużono się przede wszystkim elementami statystyki opisowej w celu prezentacji danych źródłowych oraz wnioskowania logicznego, a także analizą związków przyczynowo-skutkowych badanych zmiennych ekonomicznych. Syntetyczne wnioski z przeprowadzonych analiz zawarto w podsumowaniu.

1. Analiza empiryczna kosztów pracy i jej produktywności w Polsce i Unii Europejskiej

Jak wskazują dane zamieszczone na rys. 1, koszty pracy w badanych latach wykazywały tendencję wzrostową w wyrażeniu nominalnym w walucie euro średnio w całym ugrupowaniu składającym się z 27 krajów członkowskich. Oczywiście należy tu wziąć pod uwagę to, że nie wszystkie kraje posługiwały się walutą euro, bo i waluta ta dopiero powstawała, a strefa euro nie od razu mia-

ła kształt obecnych siedemnastu państw. Warto ponadto wskazać, że rozumienie kosztów pracy przyjęto za Eurostatem, według którego koszty pracy to całkowite obciążenia wynikające z tytułu zatrudniania pracowników, w skład których wchodzi wynagrodzenia i premie, obciążenia na ubezpieczenia społeczne, koszty szkoleń, badań lekarskich, odzieży ochronnej, koszty rekrutacji personelu, podatki płacone przez pracodawców z tytułu zatrudniania pracowników pomniejszone o subsydia i dofinansowania zewnętrzne związane z zatrudnianiem pracowników¹.

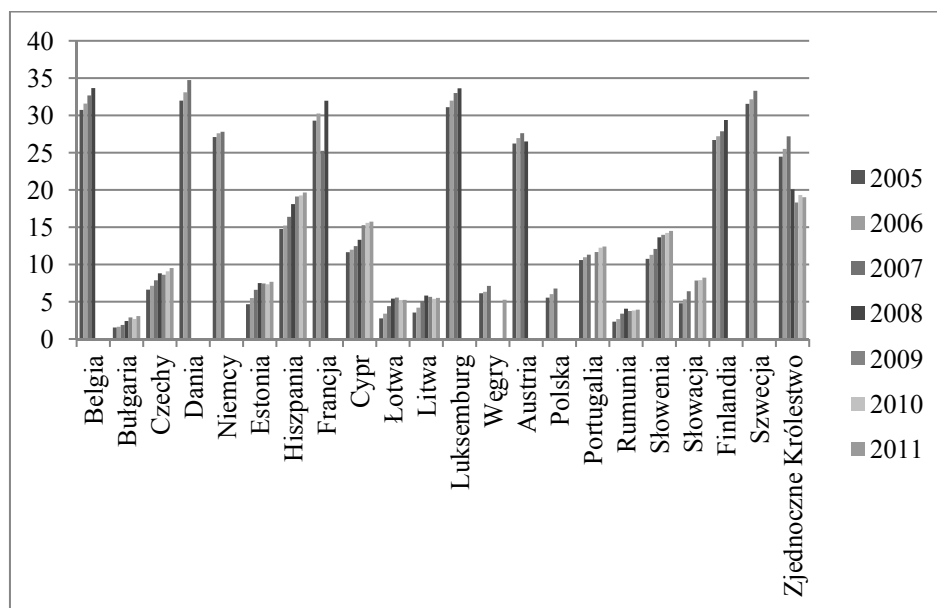

Rys. 1. Koszty pracy w UE-27 w latach 1997-2006 (euro/godz.)

Źródło: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu> [07.12.2011].

Koszty pracy można analizować także w przekroju poszczególnych państw członkowskich, co zobrazowano na rys. 2. Jak wynika z przedstawionych na nim danych, wielkość ponoszonych obciążeń z tytułu zatrudniania pracowników była w latach 2005-2011 dość zróżnicowana.

¹ Jest to definicja podana przez Eurostat za Commission Regulation (EC) No 1737/2005 of 21 October 2005, modifying the Commission Regulation (EC) 1726/1999.

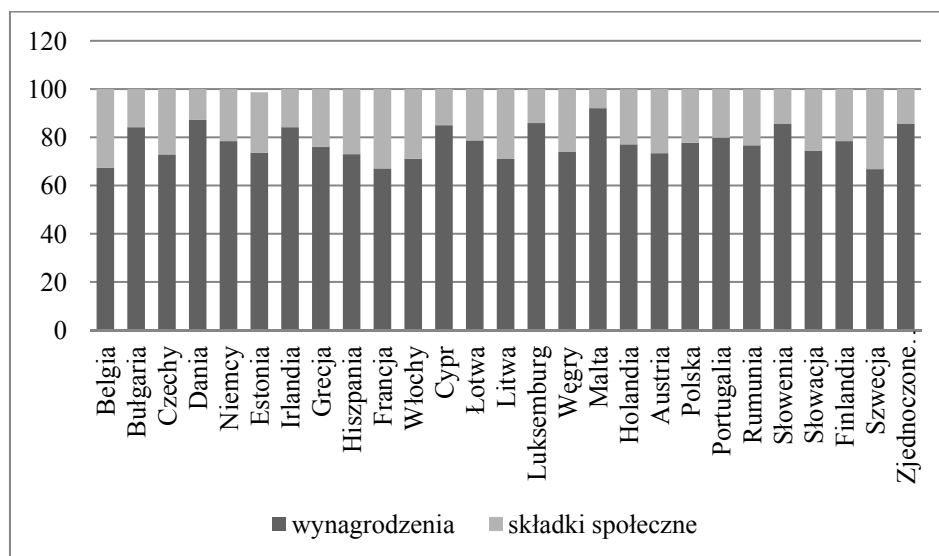

Rys. 2. Koszty pracy w niektórych krajach UE w latach 2005-2011 (euro/godz.)

Źródło: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu> [04.09.2013].

W szczególności można zaobserwować, że tradycyjnie niższe koszty pracy występują w tzw. nowych krajach członkowskich, wśród których znajduje się również Polska. Niskie koszty pracy mogą być istotnym czynnikiem warunkującym konkurencyjność gospodarek tego regionu Europy, niemniej jednak jednoznaczna ocena tejże konkurencyjności może być dokonana dopiero po uwzględnieniu produktywności pracy w tychże krajach.

Na fakt zdecydowanie niższych kosztów pracy ma również wpływ wysokość samych wynagrodzeń, które stanowią dość istotną część kosztów pracy. Strukturę kosztów pracy zobrazowano na rys. 3. Jak wskazują przedstawione na nim dane, wynagrodzenia stanowiły ponad 65% wszystkich kosztów pracy w krajach UE. W grupie tzw. nowych krajów członkowskich można zauważyć, że wskaźnik ten był dość zróżnicowany i trudno tu mówić o jakiejś odrębności tej grupy. Zarówno wśród krajów starej Unii, jak i „nowej” Unii udział wynagrodzeń w kosztach pracy wahał się zatem od 66,8% w Szwecji do 92,3% na Malcie.

Rys. 3. Struktura kosztów pracy w krajach UE w 2010 r. (euro/godz.)

Źródło: Ibid.

Wracając do samego poziomu kosztów 1 godz. pracy w euro, można natomiast zauważyć, że wysoki poziom tego kosztu występował w krajach, które miały zarazem wysoki PKB na mieszkańca oraz wysoki poziom przeciętnych wynagrodzeń².

Koszty pracy w ostatnich latach w UE-27 charakteryzowały się dodatnią dynamiką. W latach kryzysu gospodarczego, w jakim znalazła się Unia od 2008 r., można było odnotować wzrost tychże kosztów o 2,5% w 2009 r., o 1,7% w 2010 r., o 2,2% w 2011 r. oraz o 1,6% w 2012 r.³. Wzrost ten wyniósł średnio rocznie 2%.

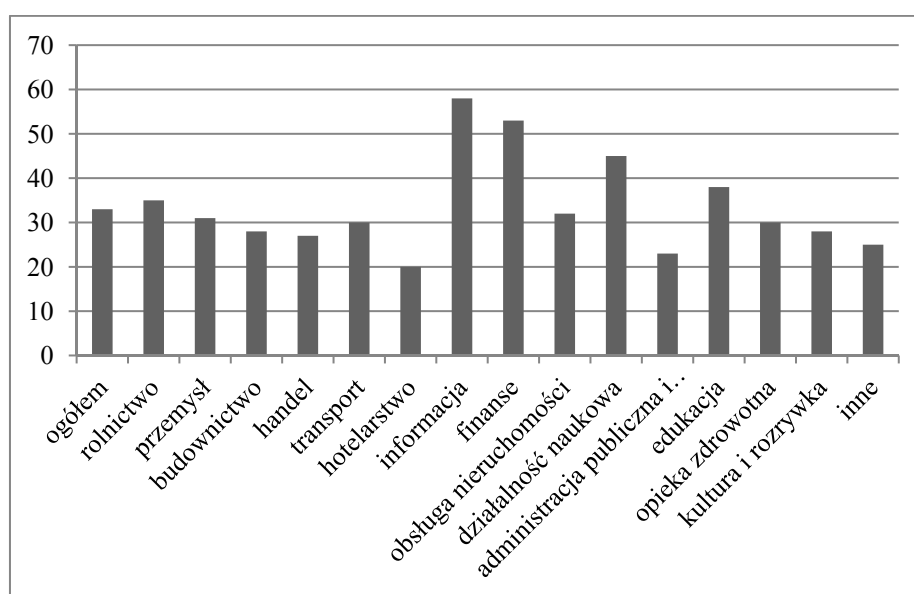
Odnosząc się z kolei do relacji kosztów pracy w poszczególnych sekcjach gospodarki, to w Polsce można było zaobserwować dość duże zróżnicowanie poziomu tych kosztów. Jak wskazują dane przedstawione na rys. 4, najwyższe koszty pracy w 2011 r. odnotowano w informacji i komunikacji oraz w działalności finansowej i ubezpieczeniowej, jak również w działalności profesjonalnej i naukowej. Najniższy poziom tychże kosztów występował z kolei w sekcji zakwaterowanie i gastronomia (na rysunku nazwanej „hotelarstwo”) oraz administracji publicznej i obronie narodowej.

² Szerzej na ten temat por. m.in. M. Knapieńska: Wspólny europejski rynek pracy. Geneza – rozwój – funkcjonowanie. Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Poznań 2012, s. 135-149.

³ Dane liczbowe na podstawie: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lc_lci_r2_a&lang=en [04.09.2013].

Średni koszt 1 godz. pracy w Polsce wynosił w 2005 r. 23 zł, w 2010 r. było to 31 zł, a w 2011 r. już 33 zł. Różnica między najwyższymi i najniższymi kosztami w poszczególnych sekcjach była natomiast rzędu 38 zł, gdyż w zakwaterowaniu i gastronomii koszt 1 godz. wynosił 20 zł, a w informacji i komunikacji 58 zł. Przyczyną takiej różnicy prawdopodobnie jest to, że kwalifikacje pracowników w tych branżach są zróżnicowane i skoro większą część kosztów pracy stanowią wynagrodzenia, to w tych sekcjach, gdzie płace są wyższe, mamy do czynienia również z wyższymi kosztami pracy.

Zróżnicowanie kosztów pracy w krajach UE można wiązać ze zróżnicowaniem poziomu wynagrodzeń, ze względu na różnice w produktywności pracy. Warto tu zatem bliżej przyjrzeć się poziomowi produktywności pracy w UE.

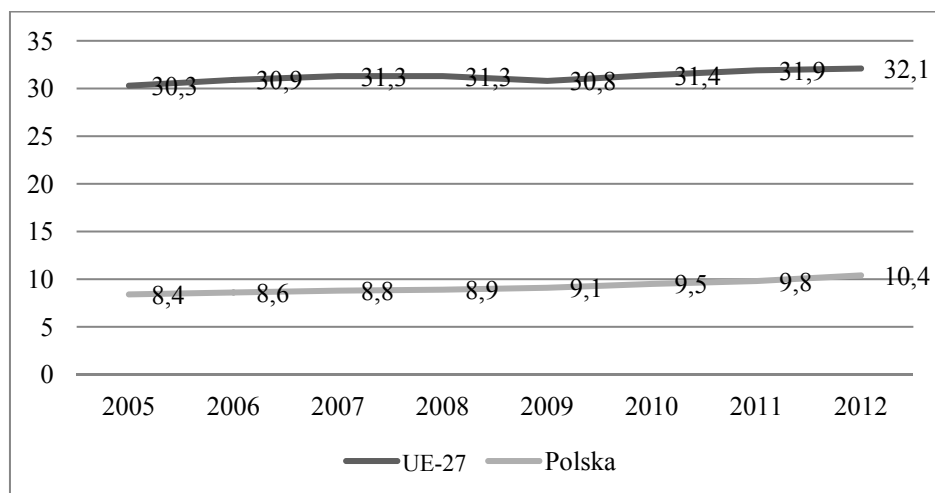

Rys. 4. Koszt 1 godziny pracy w Polsce według sekcji gospodarki w 2011 r. (zł)

Dane dotyczą jednostek zatrudniających ponad 9 pracowników i są szacunkami GUS.

Źródło: Mały rocznik statystyczny Polski 2013. GUS, Warszawa 2013, tabl. 8(90), s. 153-154.

Dane zamieszczone na rys. 5 wskazują na wzrost produktywności zarówno w obszarze UE-27, jak i w Polsce. Ponadto widać wyraźnie dużą różnicę między poziomem jednostkowej produktywności w Polsce i UE-27. Oznacza to, że należy zadbać o podnoszenie produktywności zasobów ludzkich np. poprzez edukację, kształcenie przez całe życie, adaptowanie nowoczesnych technologii z krajów, w których ta produktywność jest znacząco wyższa.

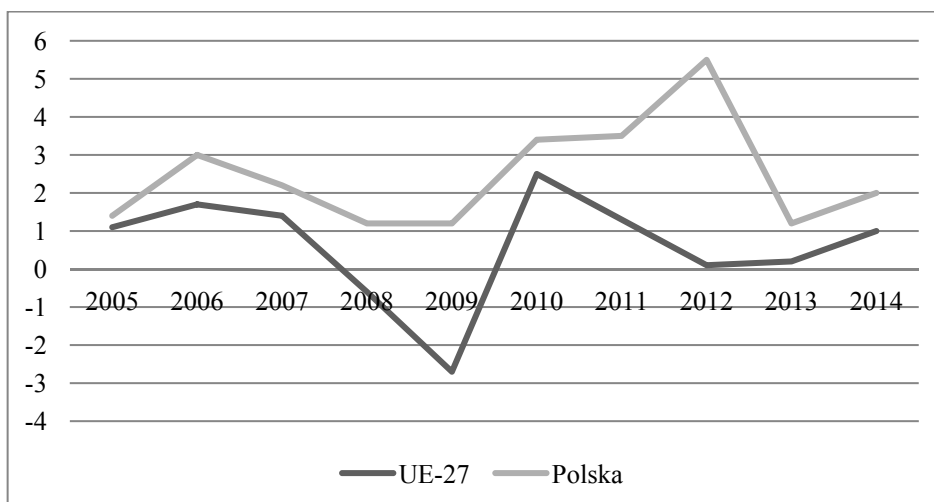

Rys. 5. Jednostkowa produktywność pracy w euro na 1 godz.

Źródło: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu> [04.09.2013].

Na uwagę zasługuje także dynamika produktywności, którą zaprezentowano na rys. 6. Wynika z niego, że w badanym okresie (lata 2005-2014) produktywność w Polsce wzrastała co najmniej o 1% rocznie, a najwyższy jej przyrost można było zaobserwować w 2012 r., kiedy to wyniósł on 5,5%. W UE-27 ten wskaźnik osiągał nieco niższe wartości, a w 2009 r. wyniósł -2,7%, co niewątpliwie mogło mieć związek ze spadkiem PKB szybszym niż spadek zatrudnienia, a wówczas gospodarka może się cechować spadkiem produktywności. Wiadomo bowiem, że w warunkach kryzysu, kiedy spada PKB, zatrudnienie zaczyna spadać nieco później i jeśli spadek jest mniejszy, to następują niekorzystne zamiany w zakresie produktywności pracy liczonej jako produkt PKB dzielony przez liczbę zatrudnionych.

W Polsce choć nastąpiło spowolnienie gospodarcze, to jednak nie odnotowano spadku PKB w takich rozmiarach jak we wszystkich krajach UE, dlatego też badany okres oznaczał tu niezakłócony wzrost produktywności. Jest to na tyle istotne, że poziom polskiego PKB per capita jest wciąż znacząco niższy niż średnio w UE, więc pożądanym jest zarówno wzrost gospodarczy, jak i dalszy wzrost produktywności.

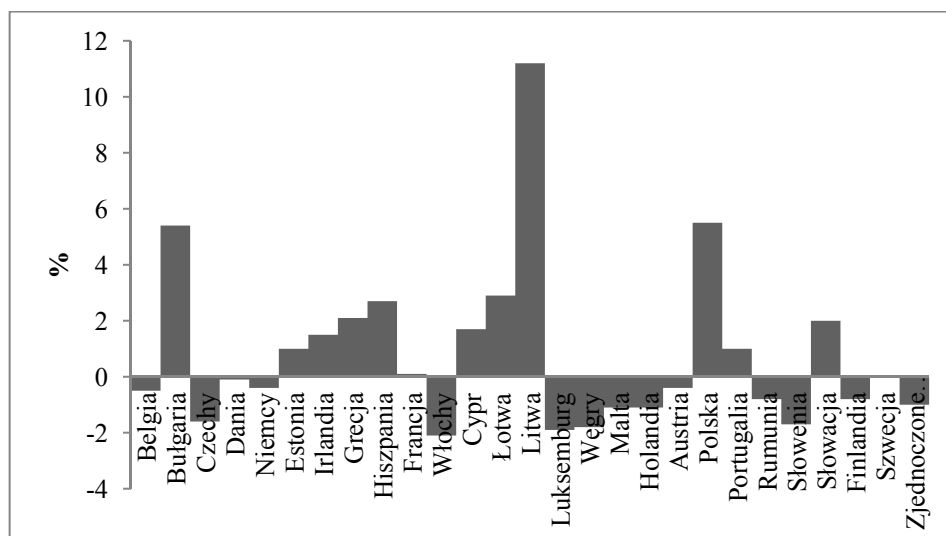

Rys. 6. Dynamika produktywności pracy (% zmiana roczna)

Źródło: Ibid.

Ponadto można bliżej przyjrzeć się relacjom dynamiki produktywności w poszczególnych krajach UE, co zaprezentowano na rys. 7. Jak z niego wynika, najwyższy wzrost produktywności w 2012 r. odnotowano na Litwie (11,2%), a najniższy we Włoszech, gdzie produktywność spadła (-2,7%). Wzrost bądź spadek produktywności pozostaje w pewnym związku ze wzrostem bądź spadkiem PKB. We Włoszech i innych krajach, w których spadła produktywność również w okresie II kwartału 2013 r. odnotowano spadek PKB⁴. Z uwagi na to, że w większości krajów UE-27 PKB zaczęło nieznacznie wzrastać, można się spodziewać, że może nastąpić również wzrost produktywności. Oczywiście znaczenie mają tu również zmiany w zatrudnieniu i dopiero relacja zmian w produkcji do zmian w zatrudnieniu przesądza o tempie wzrostu bądź spadku PKB.

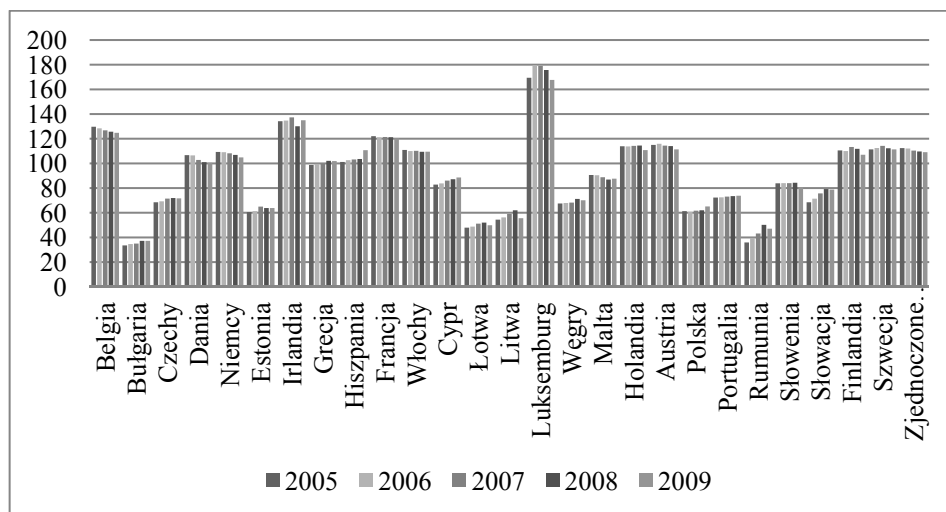
⁴ Eurostat News Release Euroindicators, s. 2, 04 september 2013, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/2-04092013-BP/EN/2-04092013-BP-EN.PDF [06.09.2013].

Rys. 7. Dynamika produktywności pracy w krajach UE w 2012 r. (% zmiana roczna)

Źródło: Ibid.

Biorąc pod uwagę poziom produktywności mierzony w odniesieniu do średniej produktywności w Unii Europejskiej, można przeanalizować jak kształtowała się ta produktywność w różnych krajach ugrupowania. Jak wskazują dane zawarte na rys. 8, większość krajów strefy euro oraz tzw. bogatszych krajów UE charakteryzowała się również wyższą produktywnością.

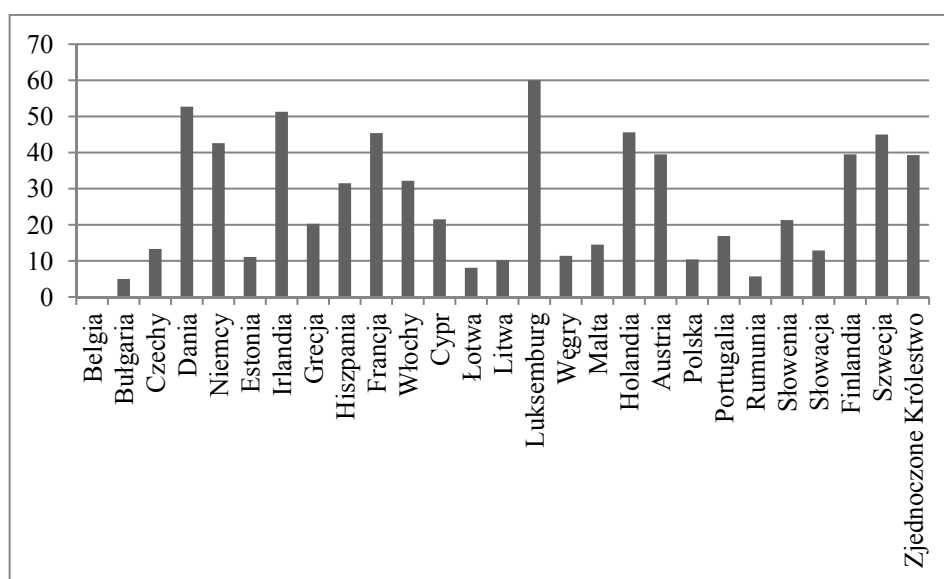

Rys. 8. Produktywność pracy w krajach UE (produktywność średnia w UE-27 = 100)

Źródło: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu> [07.12.2011].

W krajach, takich jak Luksemburg, Belgia, Dania, Niemcy, Francja, Włochy, Holandia, Austria, Finlandia, Szwecja, czy Zjednoczone Królestwo owa produktywność była w badanym okresie (lata 2005-2009) wyższa od średniej unijnej. Kraje nowo przyjęte charakteryzowały się natomiast w tym czasie nieco niższą produktywnością niż średnia. Przykładowo w Polsce produktywność wynosiła 60-65 pkt.

Biorąc z kolei pod uwagę bezwzględną miarę produktywności wyrażoną w euro za godz. pracy, ponownie można wnioskować o wyższej produktywności w „starych” krajach członkowskich oraz niższej w krajach nowo przyjętych. Warto tu ponadto zwrócić uwagę na rozmiary tej różnicy. Najwyższą produktywnością charakteryzowała się praca w Luksemburgu, gdzie wynosiła ona 60 euro na godz., natomiast w Polsce wielkość ta wynosiła w 2012 r. 10 euro na godz. Krajami charakteryzującymi się najniższą produktywnością pracy były Bułgaria i Rumunia, gdzie miernik ten wyniósł 5 euro na godz. Tak ogromne zróżnicowanie produktywności pokazuje jak wiele jeszcze należy zmienić w gospodarkach nowych krajów członkowskich, by produktywność pracy była porównywalna.

Rys. 9. Produktywność pracy w krajach UE w 2012 r. (euro na godz.)

Źródło: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> [04.09.2013].

Dane przedstawione w tab. 1 pozwalają na wyciągnięcie wniosku, że zróżnicowanie poziomu kosztów pracy, jakkolwiek zidentyfikowane intuicyjnie jako dość duże, wykazywało w latach 2005-2011 tendencję malejącą. W początko-

wych latach okresu badawczego poziom współczynnika zmienności wskazywał na duże zróżnicowanie badanej zmiennej (wartości powyżej 70%), a od 2009 r. zróżnicowanie to obniżyło się do 55% i można wnioskować, że zmierza ono do poziomu średniego.

Tabela 1

Zróżnicowanie poziomu kosztów pracy na podstawie podstawowych miar zmienności

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Odchylenie standardowe	11,7	11,8	11,7	11,5	5,5	5,8	5,7
Średnia arytmetyczna (prosta)	15,7	16,3	16,8	16,9	10,0	10,2	9,9
Współczynnik zmienności	0,75	0,73	0,70	0,68	0,55	0,57	0,57

Zestawienie dotyczy krajów UE-27, koszty pracy wyrażone w euro/godz. Dane od 2009 r. dotyczą mniejszej liczby krajów z uwagi na brak danych statystycznych w bazie Eurostat.

Źródło: Na podstawie danych liczbowych rys. 2.

Jeśli chodzi z kolei o zróżnicowanie produktywności pracy, to na podstawie danych zamieszczonych na rys. 9, można stwierdzić, że odchylenie standardowe tej zmiennej za rok 2012 wynosiło 16,9; średnia arytmetyczna: 27,2; natomiast współczynnik zmienności: 62,4%⁵. Obliczone miary statystyczne pozwalają zauważyć, że również w zakresie produktywności w UE można mówić o dużej zmienności badanej zmiennej.

Wyniki badań empirycznych przeprowadzonych przez I. Dew-Beckera oraz R.J. Gordona wskazują, że w prawie wszystkich krajach UE występowała w latach 90. i później silna ujemna korelacja pomiędzy wzrostem wydajności pracy i wzrostem zatrudnienia⁶. Miało to związek z samą definicją wydajności mierzonej jako stosunek produkcji do liczby zatrudnionych, co jest założeniem wstępnym, a badania przeprowadzone na danych statystycznych potwierdziły tę zależność w praktyce gospodarczej. Badania produktywności wskazują, że działania państwa zmierzające do podnoszenia zatrudnienia wśród kobiet, osób starszych i imigrantów mogą jednak prowadzić do spadku produktywności. Główną przyczyną takiego stanu może być to, że praca nie jest homogeniczna – wspomniane grupy zasobów ludzkich charakteryzują się różną produktywnością jednostkową. Dlatego też ingerencja państwa idąca w kierunku aktywizacji zawodowej pewnych grup społeczeństwa może przynieść zgoła niezamierzony i negatywny efekt w postaci obniżenia produktywności w gospodarce.

⁵ Obliczenia własne na podstawie danych zamieszczonych na rys. 9.

⁶ I. Dew-Becker, R.J. Gordon: Europe's Employment Growth Revived after 1995 while Productivity Growth Slowed: Is It a Confidence? www.voxeu.org [10.09.2013].

Ponadto w gospodarce zachodzą procesy polegające na zastępowaniu niewykwalifikowanej siły roboczej przez pracowników o wyższych kwalifikacjach, którzy charakteryzują się wyższą wydajnością pracy. W rezultacie w skali makroekonomicznej tworzenie nowych miejsc pracy, przy jednoczesnej likwidacji istniejących miejsc pracy, zajmowanych przez pracowników o niższych kwalifikacjach, może de facto prowadzić do spadku zatrudnienia⁷.

Podsumowanie

Przeprowadzone w opracowaniu analizy wskazują na dużą złożoność problematyki kosztów pracy i jej produktywności. Badania kosztów pracy w skali UE pozwalają zauważyć, że istnieje duże zróżnicowanie poziomu kosztów w poszczególnych krajach UE, a także struktura tychże kosztów jest zróżnicowana. Jednocześnie można zauważyć, że następuje proces polegający na obniżaniu się zróżnicowania tej zmiennej.

Badania produktywności pokazują z kolei istnienie zaszłości sprzed kilkunastu lat w postaci niskiej wydajności pracy w nowych krajach członkowskich. Optymizmem napawa fakt wyższej dynamiki wzrostu produktywności pracy, chociaż niepokoić może przyczyna tego wzrostu. O ile wzrost umiejętności, specjalizacji oraz unowocześnianie technologii wydają się być pozytywnymi zmianami prowadzącymi do wzrostu produktywności pracy, o tyle zwolnienia pracowników i spadek liczby zatrudnionych – prowadzące do wzrostu produktywności – nie są już tak optymistycznie postrzegane. Dlatego też dalsze badania nad zmianami w zakresie kosztów pracy i jej produktywności można skoncentrować na szerszym zbadaniu przyczyn zmian w kształtowaniu się tychże wielkości w skali makroekonomicznej.

Literatura

Dew-Becker I., Gordon R.J.: Europe's Employment Growth Revived after 1995 while Productivity Growth Slowed: Is It a Confidence? www.voxeu.org [10.09.2013].

Eurostat News Release Euroindicators, s. 2, 04 september 2013, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/2-04092013-BP/EN/2-04092013-BP-EN.PDF [06.09.2013].

⁷ J. Wąsowicz: Intensywność zatrudnieniowa wzrostu gospodarczego w nowych krajach członkowskich UE-10 w latach 2003-2011. W: Narodowe rynki pracy w procesie integracji europejskiej. Red. D. Kotlorz. Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Katowice 2012, s. 75.

http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lc_lci_r2_a&lang=en [04.09.2013].

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu> [07.12.2011].

Knapińska M.: Wspólny europejski rynek pracy. Geneza – rozwój – funkcjonowanie. Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Poznań 2012.

Mały rocznik statystyczny Polski 2013. GUS, Warszawa 2013, tabl. 8(90).

Wąsowicz J.: Intensywność zatrudnieniowa wzrostu gospodarczego w nowych krajach członkowskich UE-10 w latach 2003-2011. W: Narodowe rynki pracy w procesie integracji europejskiej. Red. D. Kotlorz. Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Katowice 2012.

LABOR COSTS AND PRODUCTIVITY IN POLAND AND EUROPEAN UNION – ELEMENTS OF COMPARING ANALYSIS

Summary

The aim of this study is to present, analyze and assess the level and relations of labor costs and productivity in Poland and European Union. Analyses of labor markets in European Union states show that these markets are characterized by very similar measures regarding the levels of professional activity, unemployment rate and efficiency of labor market policy programs. However, the difference in the level of wages still remains high. Among the reasons for this phenomenon we can indicate the levels of labor costs and productivity, which determine the levels of wages in particular member states. Thus the subject of this paper is the analysis of the levels of labor costs and productivity in Poland versus those in European Union. The thesis stated in the study is that the maintained differences in wages in European Union may be explained by differences in the levels and relations of labor costs and productivity, which are discussed in detail in the study.